

Anna Szemplińska

Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski

Danuta Borecka-Biernat

Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski

Działalność naukowa Profesorów Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego, jako przestrzeń inspiracji do powstania akademickiego ośrodka biblioterapii

The scientific activity of Professors of the Institute of Psychology of the University of Wrocław, as a space of inspiration for the creation of an academic bibliotherapy center

Abstrakt:

Artykuł jest antycypacją planowanej na wiosnę 2016 roku Ogólnopolskiej Konferencji naukowej pt. „Biblioterapia w ośrodkach akademickich” organizowanej przez redakcję „Przeglądu Biblioterapeutycznego” i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Dolnośląską Szkołę Wyższą we Wrocławiu. Niniejszy artykuł przedstawia kontekst historyczny i naukowy w jakim zaistniała biblioterapia w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Działalność naukowa Profesorów obejmuje swoim zasięgiem lata 1946-2015 i jest przyczynkiem do zaistnienia biblioterapii jako dyscypliny akademickiej.

Słowa kluczowe:

historia psychologii, Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego, „Studia Podyplomowe Biblioterapii”, „Przegląd Biblioterapeutyczny”, biblioterapia w ośrodkach akademickich.

Abstract:

This article is an anticipation of the Nationwide Conference „Bibliotherapy in academic centers” organized in 2016 by the „Bibliotherapy Review”, Polish Librarians Association and University of Lower Silesia in Wrocław. This article presents the historical and scientific context in which bibliotherapy occurred at the Institute of Psychology of the University of Wrocław. The scientific activity of Professors covers the years 1946-2015 and is a contribution to the occurrence of bibliotherapy as an academic discipline.

Keywords:

History of Psychology, Institute of Psychology, University of Wrocław, „Postgraduate Bibliotherapy Studies”, „Bibliotherapy Review”, Bibliotherapy in academic centers.

Studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Wrocławskiego od 1945 roku organizowane były przede wszystkim przez przybywających na ziemię odzyskane na-

ukowców z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie oraz z Uniwersytetu Wileńskiego. Prowadzono je według przedwojennych programów. W marcu 1946 roku pierwszy swój wykład we Wrocławiu wygłosił uczeń prof. Kazimierza Twardowskiego - **prof. Mieczysław Kreutz** (1893-1971), który do 1939 roku kierował Katedrą Psychologii we Lwowie. Wykład Profesora miał zachęcić studentów do wyboru psychologii, jako kierunku studiów, zarysowywał przedmiot badań psychologii i jej metody badawcze.¹ Same studiowanie psychologii prof. Kreutz przedstawiał jako trudne, wymagające specjalnych uzdolnień – sytuował psychologię na pograniczu nauk biologicznych i humanistycznych, był przekonany i wyraźnie to głosił, że wiedzę psychologiczną należy budować opierając się na gruntownej znajomości faktów.² Prof. M. Kreutz włożył ogromny wkład pracy w organizowanie życia naukowego w powojennym Wrocławiu³ ze szczególnym ukierunkowaniem na uruchomienie studiów psychologicznych, co udało się już w maju 1946 roku, kiedy to powołano do istnienia Katedrę Psychologii. Następnie w jej ramach powstał Zakład Psychologii Ogólnej, którego w latach 1946-1952 prof. M. Kreutz był kierownikiem jak również dyrektorem Instytutu Pedagogicznego⁴. Równocześnie piastował funkcję przewodniczącego Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, który powołał do istnienia. Profesor prowadził liczne zajęcia dydaktyczne z psychologii ogólnej i eksperymentalnej, zwracał szczególną uwagę na kształcenie u swych uczniów umiejętności prawidłowego stosowania pojęć naukowych, przeprowadzania badań eksperymentalnych oraz dokonywania analizy różnych zjawisk psychicznych.⁵ Przebywając we Wrocławiu opublikował monografie „*Podstawy psychologii. Studium nad metodami i pojęciami współczesnej psychologii*” oraz „*Główne kierunki psychologii współczesnej*”. Był orędownikiem introspekcyjnego podejścia do zjawisk psychicznych, czemu dawał jednoznaczny wyraz we wszystkich swoich pracach. Pisał „*metoda introspekcyjna jest metodą podstawową, zasadniczą, bo gdyby jej nie było, nie byłoby metod pośrednich, nie wiedzielibyśmy w ogóle nic o zjawiskach psychicznych, choćby nawet jako nieświadome istniały*”.⁶ Wskazując na ontologiczną odrębność zjawisk psychicznych od zjawisk fizycznych, odrzucił idee stosowania w poznaniu psychologicznym jakichkolwiek metod nauk przyrodniczych, co stawiało go w opozycji wobec behawioryzmu a później psychologii poznawczej, był wybitnym introspekcjonistą⁷.

¹ I. Koczanowicz-Dehnel, L. Koczanowicz, 2013 „Czy psychologia może się obejść bez introspekcji? Wrocławskie czasy profesora Mieczysława Kreutza” w: Przegląd Psychologiczny T.56, 2013, nr 2, s.131-143

² M. Porębska, 1991, „40 lat psychologii w Uniwersytecie Wrocławskim”, Wrocław, s.5-15

³ M. Porębska, 1991, s.7

⁴ Z. Skorny, 1980, „Mieczysław Kreutz” w: Uczni Wrocławscy 1945-1979, Wrocław, s.66-67

⁵ Z. Skorny, 1973, Profesor Mieczysław Kreutz (1893-1971) w: Acta Universitatis Wratislaviensis, Prace Psychologiczne T.2,s.3-5

⁶ M. Kreutz, 1949: Podstawy psychologii, Warszawa, s.26

⁷ B. Garczyńska, D. Doliński, 2006 „Historia wrocławskiej psychologii od jej początków do roku 2005”, Wrocław 502-503

Naczelnym celem w badaniach naukowych prof. Kreutza stała się obrona introspekcji jako metody, bez której jak twierdził, psychologia staje się karykaturą samej siebie.⁸ Początkowo jego jedynym współpracownikiem był dr Witold Kruk-Ołpiński, który uzyskał tytuł doktora w przedwojennej Warszawie, jednak już jesienią 1946 roku do zespołu dołącza **dr Helena Słoniewska** (1897-1982) również uczennica prof. K. Twardowskiego⁹ i współpracownica prof. M. Kreutza ze Lwowa. Organizuje ona, obok już działającego Zakładu Psychologii Ogólnej - Zakład Psychologii Wychowawczej. Zgodnie ze Spisem Wykładów w Uniwersytecie Wrocławskim miała w roku akademickim 1947/1948, jako kierownik wspomnianego zakładu dwugodzinny wykład pt. *Wybrane zagadnienia z psychologii wychowawczej* wraz z ćwiczeniami do tego tematu oraz dwugodzinny wykład pt. *Psychologia rozwojowa*.¹⁰ Planowała zorganizowanie zaplecza dla praktyk psychologicznych w postaci wzorowo prowadzonych placówek psychologii stosowanej. W tym celu podjęła się zadania kierowania Wojewódzką Poradnią Zdrowia Psychicznego. Bardzo dbała, żeby jej zespół gruntownie opanowywał metody psychologiczne i z wielką starannością przygotowywała go w czasie prowadzonych przez siebie zajęć dydaktycznych.¹¹ W latach 1947-1949 dr H. Słoniewska brała udział w pracach Towarzystwa Naukowej Organizacji i Zarządzania prowadząc m.in. organizowane przez tą placówkę badania. Od czerwca 1947 do 1950 roku kierowała Oddziałem Wrocławskim Państwowego Instytutu Higieny Psychiczej oraz weszła w skład utworzonego wówczas Wrocławskiego Towarzystwa Filozoficznego im. Kazimierza Twardowskiego. W latach 1950-53 była vice-przewodniczącą a w latach 1953-68 przewodniczącą Oddziału Polskiego Towarzystwa Psychologicznego we Wrocławiu. W 1954 roku napisała pracę pt. „*Psychologiczna analiza zainteresowań*”, do której materiały zbierała od 1950 roku z zamiarem habilitacji, niestety drukiem praca ukazała się dopiero 1959 roku w Poznaniu.¹²

Prof. M. Kreutz i dr H. Słoniewska bardzo dobrze uzupełniali się w pracy w Katedrze Psychologii, on kierował przygotowaniem ogólnym i teoretycznym studentów, ona przygotowaniem do pracy w zakresie psychologii stosowanej. Tak zaplanowane zajęcia skutkowały tym, że studia psychologiczne we Wrocławiu w pierwszych latach powojennych zaczęły się szybko rozwijać, oba zakłady organizowały podstawową bazę materialną i skupiły grono zapalonych młodych psychologów.¹³ Katedra Psychologii zajmowała początkowo pomieszczenia na II i III piętrze budynku przy pl. Nankiera 4, organizowano tu z ogromnym wysiłkiem niezbędne zaplecze naukowo-dydaktyczne. Ogólnie pierwszy okres uczelni scharakteryzować można jako potężny wysiłek skierowany na zabezpieczenie ocalałych budynków i resztek sprzętów jakie w nich pozostały po działaniach

⁸ I. Koczanowicz-Dehnel, L. Koczanowicz, 2013, s. 140

⁹ R. Jadcak, 1997 „Helena Słoniewska: wierna pamięci i wskazaniom programowym Kazimierza Twardowskiego” w: *Kultura i Edukacja* nr 1-2, s.91-98

¹⁰ R. Jadcak, 1997, s. 93

¹¹ M. Porębska, 1991, s.5-15

¹² R. Jadcak, 1997, s.95-96

¹³ M. Porębska, 1991, s.9

wojennych oraz organizowanie niezbędnej bazy do normalnego funkcjonowania.¹⁴ W Katedrze nie było pomocy naukowych, wszystko przygotowywano samodzielnie, kompletowano Bibliotekę z książek w języku niemieckim zabezpieczonych przez Bibliotekę Uniwersytecką. Dopiero po przeniesieniu ze Lwowa do Wrocławia księgozbioru Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, studenci uzyskali szerszy dostęp do literatury w języku polskim.¹⁵ Biblioteka istniała właściwie od początku istnienia Katedry, o co z wielką starannością zabiegał prof. M. Kreutz.¹⁶ We wspomnieniach pierwszych studentów psychologii można przeczytać „na początku nie było nic, ani książek, ani krzesel (...) Chodziłam z przyjaciółmi do biblioteki na Piasku i godzinami przerzucałam książki w piwnicy, wybierając te, które dotyczyły psychologii. Profesor Kreutz przeglądał je dokładnie i wpisywał do inwentarza”.¹⁷ W takiej atmosferze wrocławski ośrodek psychologiczny rozwijał się i nabierał niebagatelnej znaczenia w kraju.

Pod opieką prof. M. Kreutza habilitował się dr Tadeusz Tomaszewski i dr Andrzej Lewicki, którzy wkrótce stali się liderami w ośrodkach psychologicznych w Warszawie i Poznaniu. Doktoryzował się również **Marian Kulczycki** (1924- 1995),¹⁸ który szybko dołączył do pionierów psychologii wrocławskiej, jako jeden z pierwszych studentów prof. M. Kreutza - już w czasie studiów pracował w Zakładzie Psychologii Ogólnej, początkowo jako wolontariusz, następnie demonstrator a od 1950 roku jako asystent. Doktorat z filozofii obronił w 1952 roku na podstawie dysertacji pt. „*Niektóre warunki myślenia produktywnego*”. Równoległe w latach 1950-1957 studiował medycynę i jako lekarz pracował w Wojewódzkiej Poradni Zdrowia Psychicznego, skąd czerpał bogactwo doświadczeń i wiedzy klinicznej.

We wrześniu 1951 roku z Wydziału Humanistycznego wyodrębniono Wydział Filozoficzno-Historyczny, w którym znalazła się również Katedra Psychologii i jej dwa zakłady, niestety był to początek większych zmian na uczelni.¹⁹ Świetny okres rozwoju wrocławskiej psychologii na Uniwersytecie Wrocławskim zahamowała w 1952 roku decyzja Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego ograniczająca kształcenie psychologów jedynie do Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie przeniesiony został prof. Kreutz. Katedrę Psychologii we Wrocławiu zredukowano do trzech osób, kierownictwo Katedry otrzymuje dr H. Słoniewska, którą powołano na stanowisko docenta a asystentami zostali wspomniany wyżej dr M. Kulczycki i mgr **Maria Porębska**. Głównym zadaniem Katedry stało się pedagogiczno-psychologiczne przygotowanie studentów na kierunkach nauczycielskich do pracy w szkolnictwie (1952-1967). Katedra utrzymywała się przez prowa-

¹⁴ M. Porębska, 1991, s.6

¹⁵ <http://psychologia.uni.wroc.pl/?q=historia2&page=1>

¹⁶ I. Indeka, K. Chatzipentidis, 2013 Biblioteka Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1972-2012, s.45-55

¹⁷ W. Dybalska, 2002 Po Bożym Narodzeniu na studia [rozmowa z prof. Marią Porębską] w: Gazeta Wyborcza, nr 301, 28-29 grudnia, dodatek Wrocław, s.7

¹⁸ M. Porębska, M. Straś-Romanowska, A. Czapiga, 2015 Historia Instytutu Psychologii we Wrocławiu (w druku)

¹⁹ E. Okręglicka-Forysiak (oprac.), 2005 Informator o studiach na rok akademicki 2005/2006, s.11

dzenie wykładów i ćwiczeń z psychologii na różnych kierunkach w ramach przedmiotu „*Elementy nauk pedagogicznych*”²⁰. Wraz z uruchomieniem studiów pedagogicznych na Uniwersytecie Wrocławskim w roku akademickim 1957/58 zwiększyły się obowiązki Katedry Psychologii, co umożliwiło zatrudnienie mgr **Zbigniewa Skornego** (1926-2012). Wykonując obowiązki dydaktyczne, pracownicy Katedry nie zaprzestawali aktywnej działalności naukowej. Dr M. Kulczycki przygotował rozprawę habilitacyjną a mgr M. Porębska i mgr Z. Skorny uzyskali stopnie naukowe doktorów oraz podjęli przygotowania do rozpraw habilitacyjnych, wszyscy publikowali liczne artykuły.²¹ Dysertacja doktorska Z. Skornego nosiła tytuł „*Kierunki, treść i geneza zainteresowań psychologicznych*” a M. Porębskiej „*Analiza zachowania się pod wpływem trudności*”, po obronie M. Porębska podjęła dodatkową pracę w Poradni Zdrowia Psychicznego, gdzie kierowała oddziałem obserwacyjnym dla dzieci. Pod patronatem pracowników Katedry prężnie działał Wrocławski Oddział Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, który w 1956 roku zorganizował ogólnopolski zjazd PTP. Zespół Katedry nie zaprzestawał też aktywnych działań na rzecz przywrócenia studiów psychologicznych na Uniwersytecie Wrocławskim, w celu popularyzacji psychologii prowadzone były liczne wykłady w różnych instytucjach, na terenie Dolnego Śląska zbierano dane pozwalające wyliczyć niezbędną ilość miejsc zatrudnienia dla psychologów w całym regionie.²²

1 października 1968 roku powtórnie uruchomiono studia psychologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim, kierownictwo Katedry Psychologii powierzono wówczas docentowi dr hab. M. Kulczyckiemu, który habilitował się na Uniwersytecie w Poznaniu na podstawie rozprawy „*Kształtowanie racjonalnych poczucí winy*”. Jest to też data przejścia na emeryturę doc. H. Słoniewskiej. W roku 1968 odbył się przewód habilitacyjny dr M. Porębskiej a rok później dr Z. Skornego, na stanowisku asystenta stażysty został zatrudniony mgr **Michał Dąbek** (1943 -2009). 4 stycznia 1972 roku Katedra zostaje przemianowana na Instytut Psychologii w skład, którego wchodzi Zakład Psychologii Ogólnej, Zakład Psychologii Wychowawczej, Zakład Psychologii Rozwojowej i Zakład Psychologii Osobowości. Dyrektorem Instytutu do 1975 roku pozostawał prof. M. Kulczycki (21 V 1973 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego),²³ który również w latach 1974-1978 pełnił funkcję Dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Przemianowanie Katedry w Instytut wiąże się też ze zmianą siedziby, wraz z Instytutem Pedagogiki dostaje on do użytku odrębny gmach przy ul. Jana Władysława Dawida 1, gdzie mieści się do dziś.

Prof. M. Kulczycki koncentrował swoje zainteresowania na psychologii klinicznej, zajmował się głównie psychologicznymi aspektami funkcjonowania człowieka chorego

²⁰ M. Porębska, 1991, s.10

²¹ M. Porębska, 1991, s.11

²² M. Porębska, 1996 „Wspomnienie o Profesorze Marianie Kulczyckim” W; Acta Universitatis Wratislaviensis nr 1831, Prace Psychologiczne T.46, s. 7-12

²³ M. Porebska, 1996, s.9

somatycznie. Syntezą tych dociekań jest jego książka „*Psychologiczne problemy człowieka chorego. Z zagadnień współpracy pracownika służby zdrowia z pacjentem*”. W bibliografii jego prac obok rozpraw naukowych pojawiają się opracowania popularnonaukowe adresowane do lekarzy, nauczycieli, rodziców, pracowników różnych instytucji.²⁴ Dwoje pozostałych profesorów zwraca swe naukowe zainteresowania w kierunku psychologii rozwojowo-wychowawczej. M. Porębska publikuje „*Osobowość i jej kształtowanie się w dzieciństwie i młodości*”, zarysowana przez koncepcja rozwoju indywidualnego wsparta później dowodami empirycznymi stanowiła podstawę teoretyczną realizowanego w kolejnych latach (1985-1990) tematu badawczego „*Pozycja w rodzinie a rozwój indywidualny człowieka*”. Wyniki tej pracy opublikowała w monografii pod swoją redakcją pt. „*Kształtowanie się podstaw rozwoju psychicznego człowieka w rodzinie*”. Prof. M. Porębska w 1968 roku po doc. H. Słoniewskiej przejęła przewodnictwo we Wrocławskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, piastowała też funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Psychologii i kierownika Zakładu Psychologii Rozwoju a w roku 1978 została dyrektorem Instytutu.²⁵

Pracownicy Zakładu Psychologii Wychowawczej pod kierownictwem prof. Z. Skornego koncentrowali się natomiast na problematyce dotyczącej psychologicznych oddziaływań wychowawczych i postępowania korekcyjnego. On sam skupiał swoje zainteresowania na procesach socjalizacji i aspiracji młodzieży²⁶ oraz na metodologii badań psychologicznych. Był autorem programu nauczania psychologii, który przez wiele lat obowiązywał na studiach nauczycielskich. W latach 1969-1998 prof. Z. Skorny pełnił liczne funkcje, był prodziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego, dyrektorem Instytutu Psychologii, kierownikiem Zakładu Psychologii Nauczania i Wychowania, członkiem Komisji Programowej Psychologii w Ministerstwie Oświaty, członkiem Zespołu Dydaktyczno-Wychowawczego Psychologii przy Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, przewodniczącym Sekcji Psychologii Stosowanej przy Wrocławskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Dorobek naukowy prof. Z. Skornego obejmuje 10 książek w tym „*Proces socjalizacji dzieci i młodzieży*”, „*Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*”, czy ostatnia z wydanych drukiem w 1993 roku „*Problemy samopoznania i samorozwoju*”. Prof. Z. Skorny był też autorem licznych artykułów, szczególną uwagę w jego dorobku należy zwrócić na prace z zakresu arteterapii i biblioterapii np. „*Emocje a korekcyjna funkcja biblioterapii*”, „*Arteterapia a zaburzenia emocjonalne*”, „*Teorie psychologiczne jako podstawa arteterapii*”, „*Psychospołeczne mechanizmy agresywnego zachowania się a arteterapia*”. Można przyjąć, że prof. Z. Skorny był prekursorem biblioterapii w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

²⁴ M. Porębska, 1996, s.11

²⁵ D. Borecka-Biernat, 2012 „Zbigniew Skorny (1926-2012)” w Przegląd Biblioterapeutyczny R.2, 2012, s.179-181

²⁶ B. Garczyńska, D. Doliński, 2006, s.504-505

Inną równie wybitną postacią tamtego czasu była zatrudniona w Katedrze Psychologii po habilitacji na Uniwersytecie Wrocławskim na podstawie rozprawy „*Psychologia zachowania się kobiet w wieku starszym*” **prof. Jadwiga Różycka** (1913-1990). Tytuł magistra psychologii J. Różycka uzyskała już w 1936 roku w Poznaniu pod kierunkiem prof. Stefana Błachowskiego²⁷ a następnie do wybuchu II wojny światowej promotorem jej pracy naukowej był prof. Stefan Baley. We Wrocławiu w Instytucie Psychologii w latach 1972-1975 prof. J. Różycka kierowała kolejnym powstałym w Instytucie zakładem - Psychologii Stosowanej²⁸ a w latach 1973 - 1977 Zespołem do Badań Neurotyzmu. Zwieńczeniem tej działalności była monografia „*Neorotyzm w aspekcie psychologicznym na podstawie badań empirycznych*”. Autorka zdobyła uznanie w kraju i za granicą, była członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Psychologii Stosowanej (IAAP), Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej. Od 1976 roku utrzymywała kontakt naukowy z Uniwersytetem w Birmingham oraz z Uniwersytetem im. Karola w Pradze.²⁹

Lata 70-te we wrocławskim ośrodku psychologicznym to również prace dr **Wiesława Łukaszewskiego**, który uzyskał stopień doktora na Uniwersytecie Warszawskim. We Wrocławiu zorganizował zespół, wraz z którym prowadził badania empiryczne oparte na rozwijanej przez siebie poznawczej koncepcji osobowości, ich wyniki opublikował w książce „*Osobowość: struktura i funkcje regulacyjne*”, która długo była najczęściej cytowaną pozycją w dziedzinie poznawczej psychologii osobowości. Równie ważnymi jego książkami były „*Struktura Ja a działanie w sytuacjach zadaniowych: empiryczne studium nad funkcjami osobowości*” oraz „*Szanse rozwoju osobowości*”, gdzie stawiał nowatorską na swoje czasy tezę, że istotą osobowości jest zasób wiedzy podmiotu i sposób formalnej organizacji tej wiedzy.³⁰ Prof. W. Łukaszewski w latach 1975-1977 oraz w 1981-1982 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Psychologii oraz funkcję kierownika Zakładu Psychologii Osobowości, jego zespół organizował ogólnopolskie konferencje naukowe. W 1982 roku prof. Łukaszewski wraz z częścią swojego zespołu (m.in. W. Gromski, A. Szmajke, D. Bocheńska, B. Dolińska, D. Doliński) przeniósł się do Opoła, gdzie tworzy kolejny dynamiczny ośrodek. Instytut Psychologii we Wrocławiu nie zaprzestaje jednak intensywnych badań i rozwoju.

Lata 80-te dla Instytutu Psychologii to rozwój w dziedzinie psychologii pracy i zarządzania, kolejno otrzymują stopnie doktora habilitowanego wspomniani wcześniej M. Dąbek i **Jerzy Mączyński**. M. Dąbek od 1973 roku kierował Zakładem Psychologii Ogólnej, który przejął po prof. M. Kulczyckim. Wśród tytułów jego publikacji wymie-

²⁷ M. Porębska, M. Straś-Romanowska, A. Czapiga, 2015 Historia Instytutu Psychologii we Wrocławiu (w druku)

²⁸ M. Jędrzejczak, 1992 „Doc.dr hab. Jadwiga Różycka (ur.1913 r. - zm.1990r.) w: Problemy życiowe, sytuacje trudne, zaburzenia rozwoju osobowości Acta Universitatis Wratislaviensis nr 1215 Prace Psychologiczne 26, s.3-7

²⁹ M. Jędrzejczak, 1992, s. 5

³⁰ B. Garczyńska, D. Doliński, 2006, s.505

nić należy „*Psychologiczne mechanizmy podejmowania decyzji ryzykownych przez dzieci*”, „*Psychologia pracy*”, „*Zainteresowanie własną pracą jako podstawa rozwoju zawodowego*” a ostatnią pozycją w jego dorobku była monografia wydana w 2000 roku „*Menedżerowie okresu transformacji*”, która odpowiadała na aktualne zmiany zachodzące w zakresie psychologii pracy i organizacji. Zainteresowania badawcze prof. M. Dąbka miały nie mały wpływ na powierzenie mu w 1991 roku przez społeczność akademicką funkcji dyrektora Instytutu Psychologii, którą piastował do 1996 roku. Był to czas dużych zmian w Instytucie, kolejno na emeryturę odchodzą pionierzy psychologii wrocławskiej, którzy na wiele lat wyznaczyli kierunek uniwersyteckiej psychologii – prof. Maria Porębska, prof. Marian Kulczycki, prof. Zbigniew Skorny. Obecni pracownicy Instytutu Psychologii są w większości uczniami i nie rzadko kontynuatorami poglądów swoich mistrzów.³¹ To w trakcie ich kadencji Instytut wykształcił kadrę naukowo-dydaktyczną, systematycznie wzrastała liczba przeprowadzanych przewodów doktorskich i publikacji naukowych a pracownicy owocnie skupili się na zadaniach zespołowych, czego przykładem był np. wspomniany zespół prof. M. Porębskiej, czy zespół prof. W. Łukaszewskiego.

Zmieniająca się sytuacja polityczna w kraju była inspiracją i możliwością pojawienia się nowych trendów rozwoju psychologii. Czas zmian pokoleniowych był nieuchronny, jednak nie powodował osłabienia pozycji Instytutu, wiąże się raczej z ustabilizowaniem rangi i pozycji wrocławskiej psychologii. Wśród osób, które dość szybko zauważyły nowe możliwości dla nauki polskiej w czasie zmian ustrojowych był niewątpliwie prof. Jerzy Mączyński. Zajmował się procedurami delegowania decyzji kierowniczych w procesach zarządzania. Od 1991 roku był kierownikiem Zakładu Psychologii Zarządzania. W swoim dorobku, posiada ponad sto opublikowanych prac, w tym siedem pozycji książkowych. Na uwagę zasługuje fakt, że 40% jego dorobku opublikowano w języku angielskim. Prof. J. Mączyński rozślawił Instytut na świecie tym, że w latach 1980-1997 odbył 16 krótko i długoterminowych staży naukowych jako Visiting Professor w USA, Wielkiej Brytanii, Austrii, Holandii, Francji, Finlandii, co przyczyniło się do owocnej współpracy naukowej ze znaczącymi ośrodkami naukowymi na świecie. Publikował w renomowanych czasopismach naukowych, jak również włożył wiele pracy w redagowanie czasopism „*Polish Psychological Bulletin*” oraz był założycielem czasopisma „*Polish Journal of Applied Psychology*”, które do dziś jest wydawane przez Instytut Psychologii i znajduje się na ministerialnej liście czasopism punktowanych.

Po odejściu z pracy w 1996 roku prof. J. Mączyńskiego, Zakład Psychologii Zarządzania przejął **prof. Stanisław Witkowski**, który habilitował się w 1996 roku na podstawie rozprawy „*Psychologiczna prognoza efektywności kierowania. Możliwości i ograniczenia*”. Prof. S. Witkowski jest autorem wielu prac z dziedziny zarządzania, warto wspomnieć „*Psychologiczne wyznaczniki sukcesu*”, „*Psychologia sukcesu*” a też „*Suk-*

³¹ M. Straś-Romanowska, 2013 Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej, s.7

ces w zarządzaniu” będący wynikiem jego wieloletniej współpracy z prof. Tadeuszem Listwanem z Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu . Prof. S. Witkowski był następcą prof. M. Dąbka i piastował stanowisko dyrektora Instytutu Psychologii w latach 1996-2002. Z jego kadencją związane jest otwarcie studiów psychologii wieczorowej i podyplomowych studiów z zakresu psychologii zarządzania.

W Instytucie systematycznie wzrasta liczba samodzielnych pracowników naukowych, wśród nich znalazła się **Maria Straś-Romanowska**, która w 1995 roku uzyskała habilitację na podstawie rozprawy „*Los człowieka jako problem psychologiczny*”. Prof. M. Straś-Romanowska jest psychologiem humanistycznym i autorką prac z zakresu psychologii osobowości. Początkowo w Instytucie Psychologii kierowała Zakładem Psychologii Ogólnej a następnie Zakładem Psychologii Osobowości. W latach 2002-2008 podjęła się kierowania Instytutem Psychologii jako dyrektor, stanowisko to piastowała przez kolejne dwie kadencje, w ich trakcie w 2006 roku uruchomiono Stacjonarne Studia Doktoranckie Psychologii. Prof. M. Straś-Romanowska zainicjowała w Instytucie Psychologii badania z dziedziny psychologii personalistyczno-egzystencjalnej, problematyce tej poświęcona jest m.in. książka: „*Na tropach psychologii jako nauki humanistycznej*”. Kolejną przestrzenią badań prof. M. Straś-Romanowskiej jest metodologia badań jakościowych w psychologii, co znalazło wyraz m. in. w tomie pt. „*Metody jakościowe w psychologii współczesnej*”. Pod jej kierunkiem zapoczątkowany został cykl ogólnopolskich konferencji naukowych poświęconych problematyce badań narracyjnych w psychologii.³² Wypromowała wielu doktorów i była recenzentką w licznych przewodach habilitacyjnych. Wspecjalizowała się w dziedzinie psychologii jakości życia, jest współautorką *Kwestionariusza Poczucia Jakości Życia* i *Kwestionariusza inteligencji duchowej*, obecne jej badania i publikacje skupiają się wokół problematyki starzenia się i starości, w tym godności człowieka starszego. Jej kluczową publikacją w ostatnich latach jest rozdział w podręczniku „*Psychologia rozwoju człowieka*” pod red. Janusza Trempały (Warszawa, PWN, 2012).

Do niedawna w Zakładzie Psychologii Osobowości zatrudniona była również dr hab. **Barbara Mróz** obecnie profesor nadzwyczajny Uczelni Zawodowej zagłębia Miedziowego w Lubinie, szkoły stworzonej i prowadzonej przez wspomnianego wcześniej prof. S. Witkowskiego. Prof. B. Mróz w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego pracowała w latach 1992-2014, opracowała szereg projektów dotyczących psychologii osobowości i problematyki aksjologicznej ludzi odnoszących sukcesy osobiste oraz zawodowe. Jej zainteresowania badawcze skupiają się też wokół psychologii twórczości i psychologii zarządzania. Jest autorką ponad 80 artykułów naukowych znajdujących się w poważnych czasopismach psychologicznych. Do osiągnięć naukowych prof. B. Mróz należy weryfikacja Modelu Osobowościowo-Aksjologicznego MOA w poczuciu jakości życia oraz badania podłużne zrealizowane na grupie wybitnych ak-

³² <http://www.psychologia.uni.wroc.pl/?q=historia2&page=15>

torów polskich. Wyniki swoich badań opublikowała w książkach „*Osobowość wybitnych aktorów polskich. Studium różnic międzygeneracyjnych*”, „*Poczucie jakości życia u pracowników wyższego szczebla. Uwarunkowania osobowościowe i aksjologiczne*”, czy w publikacji pod swoją redakcją „*Functioning in the workplace. Quantitative and qualitative psychological research*”.

Obok wspomnianych wyżej Zakładu Psychologii Zarządzania i Zakładu Psychologii Osobowości w Instytucie Psychologii funkcjonuje obecnie jeszcze sześć innych aktywnie działających. Zakład Psychologii Ogólnej założony jeszcze przez prof. Kreutza jest dziś kierowany przez uczennicę prof. Kulczyckiego – prof. **Bożenę Jandę-Dębek**, która piastuje tę funkcję od 2005 roku po uzyskaniu na Uniwersytecie UAM w Poznaniu tytułu doktora habilitowanego. W latach 2008-2012 pełniła też funkcję prodziekana do spraw Studiów Niestacjonarnych na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych a od 2013 roku jest ekspertem w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego do spraw oceny wniosków o stypendia ministra. Prof. B. Janda-Dębek jest autorka kilkudziesięciu artykułów i rozdziałów w książkach, na uwagę zasługuje jej monografia na temat dystansu interakcyjnego „*Daleko czy blisko : dystans interakcyjny w wybranych sytuacjach społecznych*”, pod jej redakcją ukazała się także książka „*Psychologia współczesnego człowieka*”. Od ponad dwudziestu lat przedmiotem jej zainteresowań badawczych jest komunikacja niewerbalna, w tym zagadnienia związane z proksemiką . Kolejnym obszarem jej pracy badawczej jest psychologia kłamstwa, w tym empiryczna weryfikacja jednej z hipotez koncepcji umowy społecznej Johna Toobe’go i Ledy Cosmides dotyczącej uwarunkowanej ewolucyjnie ludzkiej zdolności do wykrywania oszustów i kłamców. W ostatnich latach prof. B. Jandę-Dębek koncentruje się także na badaniach z dziedziny psychologii środowiskowej. Jest współautorką polskiej adaptacji *Kwestionariusza spostrzeganej jakości zamieszkiwanego środowiska i przywiązania do miejsca* (PREQ NA). Prowadzi m.in. badania na temat podmiotowych korelatów oceny jakości środowiska zurbanizowanego, których wyniki prezentowane były na konferencjach międzynarodowych. Prof. Janda-Debek jest opiekunem licznych prac doktorskich.

Zakład Psychologii Wychowawczej prowadzony początkowo przez doc. H. Słoniowską jest dziś Zakładem Psychologii Edukacji i Wychowania kierowanym przez prof. **Danutę Borecką - Biernat** uczennicę prof. Z. Skornego. Jej dorobek naukowy mieści się w obszarze psychologii wychowawczej i jest skoncentrowany na problemie zachowania się młodzieży w okresie dorastania w społecznych sytuacjach trudnych, co też oddaje tytuł jej pracy habilitacyjnej „*Strategie radzenia sobie młodzieży w trudnych sytuacjach społecznych*”. Opublikowała 9 książek związanych z tym zagadnieniem i ponad 100 artykułów oraz rozdziałów w książkach w kraju i za granicą, za szczególne należy uznać „*Zachowania agresywne i nieśmiałe młodzieży w sytuacjach ekspozycji społecznej*” oraz współautorską „*Social problems of the contemporary families*” .W latach 1996-1998 współpracowała z Uniwersytetem Pedagogicznym w Wilnie zajmując

się zachowaniem uczniów szkół polskich na Litwie a w 2014 roku prowadziła wykłady dydaktyczne w ramach Programu LLP/Erasmus w Instytucie Komunikacji i Mediacji w Uniwersytecie Mykolo Remerio w Wilnie. Jest członkiem kilku Rad Naukowych czasopism wydawanych w kraju i za granicą.

Zakład Psychologii Edukacji i Wychowania reprezentuje również prof. **Anna Oleszkowicz**, która od roku 2008 pełni funkcję dyrektora Instytutu Psychologii. Z jej kadencją wiąże się znaczny rozwój instytutu, w tym otwarcie Studiów Podyplomowych Biblioterapii (2010/2011) których kierownikiem został dr Wiktor Czernianin piastujący od 1993 roku funkcję kierownika Biblioteki Instytutu Psychologii. Zainteresowania badawcze prof. A. Oleszkowicz obejmują okres adolescencji i wczesnej dorosłości, w tym kryzysy rozwojowe, kształtowanie się tożsamości, psychospołeczne uwarunkowania poczucia dorosłości, jak również zjawisko maksymalizmu moralnego. Pełniła i nadal pełni szereg ważnych funkcji w Instytucie Psychologii, w latach 1990 – 1999 była vice-dyrektorem ds. dydaktycznych, w latach 1996-2008 kierownikiem studiów wieczorowych a w latach 1999-2008 kierownikiem Zakładu Psychologii Wychowawczej. Za swoją działalność na rzecz Instytutu i Uniwersytetu została odznaczona Medalem Edukacji Narodowej. Wspomnieć należy takie jej książki jak „*Kryzys młodzieńczy – istota i przebieg*”, „*Bunt młodzieńczy-uwarunkowania, formy, skutki*”, czy „*Psychologia dorastania. Zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*”, której jest współautorką wraz dr hab. Alicją Senejko obecnym kierownikiem Zakładu Psychologii Rozwoju, którym przez 21 lat nieprzerwanie od czasu jego powstania kierowała doc. dr hab. M. Porębska.

Dr hab. A. Senejko swoje psychologiczne wykształcenia zawdzięcza studiom psychologicznym odbytym na kilku uniwersytetach : w Warszawie, Rostowie i Petersburgu, pracę doktorską oraz kolokwium habilitacyjne obroniła na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Interesują ją problemy z pogranicza psychologii rozwoju, psychologii osobowości i psychologii społecznej, jednak obrona psychologiczna człowieka i jej rola w prawidłowym rozwoju to podstawowy problem badawczy jaki zajmuje ją od okresu studiów. Obecnie swoje fascynacje skupia wokół szeroko rozumianych zagadnień specyfiki doświadczania globalizacji przez człowieka. W ramach zainteresowań naukowych zajmuje się też specyfiką rozwoju adolescentów i młodych dorosłych, zwłaszcza kształtowaniem tożsamości. Spopularyzowała model stylów kształtowania tożsamości Michała Berzonsky’ego i metodę mierzącą style na rynek polski. Z prac przez nią wydanych należy też wspomnieć „*Obrona psychologiczna jako narzędzie rozwoju: na przykładzie adolescencji*” i „*Aktywność obronna dzieci*” oraz liczne artykuły w periodykach psychologicznych w języku polskim i angielskim.

Wymieniając kolejne Zakłady działające w Instytucie Psychologii nie sposób pominąć Zakładu Psychologii Klinicznej i Zdrowia, którego założycielem był prof. M. Kulczycki. Zakład dziś prowadzony jest przez prof. **Alicję Kuczyńską** (od 1994 roku). Prof. A. Kuczyńska jest autorką monografii „*Sposób na bliski związek. Zachowania wiq-*

zące w nawiązaniu i utrzymaniu bliskich związków”, również „Podręcznika do oceny Płci Psychologicznej”, redaktorem 5 prac zbiorowych oraz ponad 70 artykułów i rozdziałów w książkach. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół psychologii klinicznej i psychoseksuologii oraz psychologii społecznej, głównie psychologii więzi, płci i komunikacji. Wypromowała 15 doktorów i ponad 200 magistrantów, od 2005 roku jest redaktorem naczelnym czasopisma „Polish Journal of Applied Psychology”, którego założycielem, jak wcześniej wspomniano był prof. J. Mączyński. Jest też przewodniczącą Rady Naukowej powstałego w 2011 roku „Przeglądu Biblioterapeutycznego”, którego założycielem jest dr W. Czernianin. Należy zaznaczyć, że „Przegląd Biblioterapeutyczny” to kolejne czasopismo naukowe wydawane przez Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego, które znalazło się na ministerialnej liście czasopism punktowanych, konsoliduje środowisko biblioterapeutów w Polsce.

Zakład Psychologii Klinicznej i Zdrowia reprezentowany jest również przez prof. **Grażynę Dolińską-Zygmunt** oraz dr hab. **Barbarę Dolińską** - absolwentki Instytutu Psychologii we Wrocławiu. Prof. G. Dolińska - Zygmunt pracuje na Uniwersytecie Wrocławskim od 1977 roku, gdzie została zatrudniona zaraz po swoim magisterium przez prof. Kulczyckiego, pod kierunkiem którego napisała i obroniła w 1986 roku pracę doktorską pt. „*Niektóre psychologiczne zagadnienia przerywania ciąży*”. Habilitację uzyskała w 2001 roku na Uniwersytecie Gdańskim z zakresu psychologii zdrowia. Pełniła funkcję kierownika Zakładu Psychologii Klinicznej w latach 1995-2002 i 2006-2007. Jest redaktorką pierwszego w Polsce podręcznika z zakresu psychologii zdrowia „*Podstawy psychologii zdrowia*” i autorką monografii „*Podmiotowe uwarunkowania zachowań promujących zdrowie*”. Jest autorką licznych artykułów poświęconych problematyce psychologicznych uwarunkowań zdrowia, wypromowała 5 doktorów oraz ponad 200 magistrantów. Natomiast B. Dolińska jest zarówno doktorem nauk medycznych jak i psychologii klinicznej, zajmuje się społeczną psychologia kliniczną, jest autorką monografii „*Placebo*”, „*Bezdiagnoza. Perspektywa społeczno-kulturowa*” oraz artykułów z zakresu psychopatologii, technik wpływu społecznego, psychologicznych aspektów klęsk żywiołowych, psychologicznych aspektów prokreacji i placebo. W 2014 roku uchwałą Rady Instytutu Psychologii UAM w Poznaniu uzyskała stopień doktora habilitowanego powiększając grono samodzielnych pracowników naukowych Instytutu Psychologii we Wrocławiu.

Nie można pominąć też faktu, że w latach 1989-2001 w Instytucie Psychologii byli zatrudnieni znani dziś w kraju profesorowie **Maciej Dymkowski**, **Dariusz Doliński** czy **Czesław Nosal**, którzy istotnie przyczynili się do rozwoju badań psychologicznych w kraju a tym samym do rozwoju Instytutu. Autor „*Diagnozy typów umysłu*” i „*Twórczego przetwarzania informacji*” prof. Cz. Nosal skupił wokół siebie zespół, który przekształcił się w Zakład Psychologii Umysłu (działający w latach 1994-1998). Prof. M. Dymkowski autor „*O samowiedzy i poznawaniu siebie*” w 1991 roku powołał do istnienia w Instytucie

Psychologii Zakład Eksperymentalnej Psychologii Społecznej, w 1992 roku dołączył do niego prof. D. Doliński i przez dziesięć lat swojej działalności zakład skupiał wielu pracowników. W 2001 roku kierownictwo nad nim przejął prof. **Andrzej Szmajke**, który wraz ze swoimi współpracownikami przyczynił się do dalszego wzrostu i znaczenia badań nad społecznymi aspektami funkcjonowania człowieka. W obrębie jego zainteresowań znalazły się badania dotyczące percepcji interpersonalnej, autoprezentacji, atrakcyjności interpersonalnej, egotyzmu, psychologii zachowań politycznych i psychologii sportu. Uczniem prof. A. Szmajke jest dr hab. **Piotr Sorokowski**, który zdecydował się na bardzo egzotyczne badania a ich zwieńczeniem była praca doktorska dotycząca atrakcyjności długości nóg i związków atrakcyjności człowieka z jego sukcesem reprodukcyjnym. Zainteresowania naukowe i badawcze dr hab. P. Sorokowskiego obejmują w szczególności adaptacyjną rolę kanonów urody i piękna oraz ludzkie strategie w doborze płciowym, które analizował m.in. wśród plemion Himba w Namibii i Yali w Papui Zachodniej oraz Hadza i Dagota w Tanzanii. Jest autorem lub współautorem ponad 50 artykułów naukowych z zakresu szeroko pojętej psychologii ewolucyjnej, międzykulturowej i społecznej, był stypendystą Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2008 i 2009) i laureatem stypendium badawczego polskiej edycji „National Geographic” (2009), laureatem nagród naukowych: im. Andrzeja Malewskiego (nadanej przez Komitet Polskiej Akademii Nauk), im. Roberta Zajonca (nadanej przez Polskie Stowarzyszenie Psychologii Społecznej) oraz im. Piotra Jaśkowskiego. Jest członkiem International Society for Human Ethology, członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Nauk o Człowieku i Ewolucji oraz założycielem Cross-Cultural Research Group³³. W roku 2011 po odejściu z Instytutu Psychologii prof. A. Szmajke przejął kierownictwo nad Zakładem Eksperymentalnej Psychologii Społecznej i w roku 2014 habilitował się w tej dziedzinie.

Prace empiryczne z zakresu psychologii społecznej w Instytucie Psychologii poświęcone prywatnym koncepcjom natury ludzkiej realizuje **prof. Kinga Lachowicz – Tabaczek**, która w roku akademickim 2011/12 wyodrębniła z wyżej opisywanego Zakładu Psychologii Społecznej własny Zakład Badań nad Strukturą Ja - najmłodszy z dziś istniejących w Instytucie Psychologii. Prof. K. Lachowicz-Tabaczek jest autorką licznych prac z zakresu samooceny, w 2006 roku uzyskała tytuł doktora habilitowanego na podstawie książki „*Potoczne koncepcje świata i natury ludzkiej*”.³⁴ Zajmuje się zagadnieniem samooceny i stworzyła koncepcję samooceny jako monitora zasobów energetycznych i emocjonalnych.

Wpływ na rozwój Instytutu szczególnie w dziedzinie metodologii badań psychologicznych miał **prof. Władysław Jacek Paluchowski**, pracujący wprawdzie na drugim etapie, ale w sposób bardzo zaangażowany. Prof. W. J. Paluchowski w latach 1998-2013 kierował Zakładem Metodologii Badań Psychologicznych. Wielu uczonych z Instytutu

³³ <http://www.charaktery.eu/personalia/4162/Piotr-Sorokowski/>

³⁴ B. Garczyńska, D. Doliński, 2006, s.506

Psychologii swoją pracą naukową wpisało się w dorobek polskiej psychologii, a w niektórych obszarach zaczęło nawet wytyczać nowe perspektywy. Klimat naukowy psychologii wrocławskiej ożywiali swoją aktywnością nie wspomniani tu wcześniej uczeni **prof. Eugeniusz Żabski** (logik), autor m.in. książki „*Nauka w oczach metodologów: o niektórych metodach badawczych z punktu widzenia logiki*”, który pracował w instytucie w latach 1969-2011 oraz **prof. Robert Saciuk** (filozof) pracujący w instytucie w latach 1987-2010, który kierował Zakładem Filozoficznych Podstaw Psychologii, autor m.in. książki „*Psychoanaliza i neopsychoanaliza*”.³⁵ W tej atmosferze mogła rozwijać się też biblioterapia, która mieści się dziś przede wszystkim w obszarze badań kierownika Biblioteki Instytutu Psychologii **dr Wiktora Czernianina** kustosa dyplomowanego. Jego udział w badaniach biblioterapeutycznych obejmuje głównie problematykę teoretyczną. Mechanizmy terapeutycznego oddziaływania szeroko pojmowanej sztuki słowa przedstawił w licznych artykułach, a także w monografii „*Teoretyczne podstawy biblioterapii*”. Jest autorem rozdziałów w różnych publikacjach książkowych i artykułach problemowych drukowanych w recenzowanych czasopismach oraz redaktorem naczelnym rocznika naukowego „*Przegląd Biblioterapeutyczny*” wydawanego przez Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Bibliografia:

- D. Borecka-Biernat, 2012 „Zbigniew Skorny (1926-2012)” w; *Przegląd Biblioterapeutyczny* R.2, 2012, s.179-181
- W. Dybalska 2002, „Po Bożym Narodzeniu na studia [rozmowa z prof. Marią Porębską]” w: *Gazeta Wyborcza*, nr 301, 28-29 grudnia, dodatek Wrocław, s.7
- B. Garczyńska, D. Doliński, 2006 „Historia wrocławskiej psychologii od jej początków do roku 2005” w: *Śląska Republika Uczonych Vol.2* (red.) M. Hałub, A. Mańko-Matysiak, Wrocław, s.492-509
- I. Indeka, K. Chatzipentidis 2013” *Biblioteka Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1972-2012*” w: *Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej. Tom jubileuszowy z okazji 45-lecia studiów psychologicznych w Uniwersytecie Wrocławskim*, (red.) M. Straś-Romanowska, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 3546, *Prace Psychologiczne* 62, Wrocław, s.45-55
- R. Jadcak, 1997 „Helena Słoniewska: wierna pamięci i wskazaniom programowym Kazimierza Twardowskiego” w: *Kultura i Edukacja* nr 1-2, s.91-98
- M. Jędrzejczak, 1992 „Doc. dr hab. Jadwiga Różycka (ur.1913 r.- zm.1990r.)” w: *Problemy życiowe, sytuacje trudne, zaburzenia rozwoju osobowości*, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1215, *Prace Psychologiczne* 26, Wrocław, s.3-7

³⁵ M. Porębska, M. Straś-Romanowska, A. Czapiga, 2015 *Historia Instytutu Psychologii* (w druku)

- I. Koczanowicz-Dehnel, L. Koczanowicz 2013 „Czy psychologia może się obejść bez introspekcji? Wrocławskie czasy profesora Mieczysława Kreutza” w: Przegląd Psychologiczny T.56, 2013, nr 2, s.131-143
- M. Kreutz 1949 „Podstawy psychologii”, Warszawa, s.26
- E. Okręglika-Forysiak (oprac.)2005 Informator o studiach na rok akademicki 2005/2006
- M. Porębska 1991 „40 lat psychologii w Uniwersytecie Wrocławskim” w: 40 lat psychologii w Uniwersytecie Wrocławskim. Historia, kierunki rozwoju i aktualne osiągnięcia (red.) M. Porębska, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1195, Prace Psychologiczne 25,Wrocław, s.5-15
- M. Porębska, 1996 „Wspomnienie o Profesorze Marianie Kulczyckim” w: Psychologiczne wyznaczniki sukcesu w zarządzaniu T.3 (red.) S. Witkowski, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1831, Prace Psychologiczne T.46, Wrocław, s. 7-12
- M. Porębska, M. Straś-Romanowska, A. Czapiga, 2015 Historia Instytutu Psychologii (w druku)
- Z. Skorny, 1980 „Mieczysław Kreutz” w: Uczeń Wrocławscy 1945-1979, Wrocław, s.66-67
- Z. Skorny, 1973 „Profesor Mieczysław Kreutz (1893-1971)” w: Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 174, Prace Psychologiczne T.2, Wrocław, s.3-5
- M. Straś-Romanowska, 2013 „Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej. Tom jubileuszowy z okazji 45-lecia studiów psychologicznych w Uniwersytecie Wrocławskim”, (red.) M. Straś-Romanowska, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 3546, Prace Psychologiczne 62, Wrocław, s.7

<http://psychologia.uni.wroc.pl/?q=historia2&page=1>

<http://www.charaktery.eu/personalia/4162/Piotr-Sorokowski/>

